

Cite: Bila, I. S., & Sandugey, V. V. (2021). Sotsializatsiya ekonomichnykh sub'yektiv yak umova realizatsiyi sotsial'nykh tsiley suspil'stva [Socialization of Economic Subjects as a Condition for the Realization of Social Goals of Society]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 3 (45), 120-135. <https://doi.org/10.15407/dse2021.03.120>

<https://doi.org/10.15407/dse2021.03.120>

УДК 330.341

JEL Classification: P 11

І. С. БІЛА, канд. екон. наук, доц. каф. економічної теорії
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
04655, Україна, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2
E-mail: i.bila@ukma.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2000-6198

В. В. САНДУГЕЙ, канд. екон. наук., доц. каф. економіки освіти
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
01054, Україна, м. Київ, вул. М. Пирогова, 9
E-mail: Vv_sandugei@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9979-5119

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ СУСПІЛЬСТВА

Соціалізація економіки є процесом, який передбачає підпорядкування економічних процесів інтересам самої людини, перерозподіл результатів виробництва, поліпшення умов праці і життєдіяльності людей в напрямку реалізації соціальних цілей суспільства та спрямований на засвоєння та використання людьми соціальних норм, цінностей, шаблонів поведінки й взаємодії із суспільством з метою забезпечення нормального функціонування. Автори статті впевнені, що соціалізація економічних суб'єктів є об'єктивним процесом розвитку економічної системи ринкового типу та способом вирішення її проблем. Ринкова трансформація економіки України спричинила виникнення низки негативних наслідків у соціально-економічному житті країни, що зумовлює необхідність знаходження механізмів оптимальної участі економічних суб'єктів у реалізації соціальних цілей суспільства. Мета статті — ідентифікувати основні прояви соціалізації держави та бізнесу в сучасній економіці з метою визначення рівня їх соціалізації в Україні в напрямку реалізації соціальних цілей суспільства. Новизна статті — виокремлення проявів соціалізації економічних суб'єктів набуло подальшого розвитку та дало змогу оцінити рівень соціалізації держави та бізнесу в Україні як недостатній для реалізації їх потенціалу у досягненні соціальних цілей суспільства. Методи дослідження: наукова абстракція, аналіз, наукове узагальнення, діалектична логіка, дедуктивний метод. На думку авторів статті, основними проявами соціалізації держави є розвиток її соціальної відповідальності та соціалізація бюджету. Со-

ціалізацію бізнесу підтверджують такі аспекти економічного буття, як його соціальна відповідальність та поява соціального підприємництва. Аналіз означених проявів соціалізації економічних суб'єктів в Україні дав підстави констатувати, що рівень соціалізації держави та бізнесу є незначним. Це обумовлено тим, що: рівень суспільного добробуту є низьким та підтверджується місцем України у міжнародних рейтингах; соціальні видатки державного бюджету є недостатніми, коефіцієнт їх соціалізації характеризується спадною тенденцією при низькому рівні життя населення; відсутні конкретні механізми поширення соціальної відповідальності бізнесу, який практично не має ні зацікавленості, ні стимулів, ні досвіду успішної реалізації подібних проєктів; недостатніми є стимули з боку держави для розвитку соціального підприємництва та низькою є обізнаність суспільства щодо його значення у вирішенні соціально-економічних проблем.

Ключові слова: соціалізація економіки, держава, соціальна держава, бізнес, соціальна відповідальність бізнесу, соціалізація видатків, соціальне підприємництво, соціальна економіка.

Постановка проблеми та актуальність. Людина, її потреби, цінності, потенціал та пріоритети є центром сучасного соціально-економічного розвитку, а процеси соціалізації економіки все більше охоплюють різноманітні аспекти функціонування розвинених країн світу. Важливо розуміти, що соціалізація як усебічний процес трансформацій капіталістичних за своєю сутністю економік розвинених країн є напрямком подовження їх життєздатності, виправлення або згладжування їх недоліків і суперечностей, важливою і неминучою умовою їх подальшого розвитку. Соціалізація економіки, починаючись зі створення сприятливих умов для задоволення людських потреб, завершується перетворенням людини не тільки на головний чинник виробництва, а на кінцеву його мету.

Соціалізація економіки може бути розглянута крізь призму її суб'єктів — бізнесу та держави, діяльність та пріоритети яких підлягають змінам. Саме прояви соціалізації зазначених суб'єктів значною мірою є фактором формування соціальної економіки, що характеризується значними перспективами в вирішенні проблем соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам соціалізації економіки, визначенню місця та ролі соціальних факторів економічного розвитку, розгляду сутності та необхідності розвитку соціальної держави, аналізу процесів соціальної відповідальності присвятили свої праці такі вчені: В. Геєць (V. Geets) [3], О. Головінов (O. Golovinov) [4], А. Гриценко (A. Hrytsenko) [5], В. Гришкін (V. Grychkin) [6], Ю. Зайцев (Yu. Zaytsev) [10], В. Кириленко (V. Kyrylenko) [12], А. Колот (A. Kolot) [13], Н. Кравченко (N. Kravtchenko) [14], О. Попадинець (O. Popadynets) [19] та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій та їх наукову цінність, чимало питань проблематики залишаються дискусійними та потребують подальших досліджень. Зокрема, актуальним є розгляд соціалізації економіки крізь призму її суб'єктів.

Мета статті — ідентифікувати основні прояви соціалізації держави та бізнесу в сучасній економіці з метою визначення рівня їх соціалізації в Україні в напрямку реалізації соціальних цілей суспільства.

Новизна статті — набуло подальшого розвитку виокремлення проявів соціалізації економічних суб'єктів, що дало змогу оцінити рівень соціалізації держави та бізнесу в Україні як недостатній для реалізації їх потенціалу у досягненні соціальних цілей суспільства.

Методи дослідження: наукова абстракція, аналіз, наукове узагальнення, діалектична логіка, дедуктивний метод.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку продуктивних сил та виробничих відносин держава та бізнес, як основні економічні суб'єкти, знаходяться у постійному пошуку «точок дотику», різноманітних форм ефективної взаємодії, яка б уможливила найефективніше оптимізувати їх діяльність — мультиплікативно збільшити вигоди й нівелювати ризики та загрози. Так, ефективний діалог між державою та бізнесом здатний забезпечити багато вигод, серед яких можна назвати: підвищення конкурентоспроможності окремих підприємств, національного бізнесового сектору і країни в цілому; досягнення суспільних цілей і реалізація стратегій соціально-економічного розвитку шляхом консолідації зусиль держави та потенціалу бізнесового сектору; отримання бізнесом гарантій щодо захисту своїх інтересів та можливостей використання різних форм взаємодії із державою на паритетній основі; наявність механізмів захисту від корупції та ситуацій, за яких інтереси держави підміняються інтересами окремих її представників; покращення механізмів використання ресурсів на рівні країни за рахунок підвищення ефективності процесів виробництва, управління та збуту продукції на рівні підприємств; покращення ділової репутації як окремих компаній, так і країни, транслявання їх відповідального ставлення до споживачів, конкурентів, довкілля, ресурсів тощо [1].

Соціалізація є всеохоплюючим процесом, що значно видозмінює ціннісні орієнтири держави. Основною функцією держави в сучасних умовах є створення високого рівня суспільного добробуту, як ступеня забезпеченості громадян суспільства необхідними для життєдіяльності благами. Цікавим, на нашу думку, є той факт, що розрахунок рівня суспільного добробуту все частіше і більше включає не показники суто економічного розвитку, як, наприклад, рівень життя чи ВВП на душу населення, а показники соціального характеру. Національні рахунки добробуту складаються з трьох основних компонентів: особистий добробут (емоційна рівновага, задоволення життям, позитивне існування, життєздатність, стійкість та самооцінка); соціальний добробут (відносини, що підтримують; довіра та приналежність до певних суспільних груп); задоволення роботою. Зі свого боку, індекс людського розвитку охоплює широкий діапазон статистичних

даних добробуту, об'єднаних у чотири індекси: очікувана середня тривалість життя; індекс освіти; доступність освіти; рівень життя [7]. Цікавим для оцінки суспільного добробуту є міжнародний індекс щастя, головною ідеєю розрахунку якого є вимір «реального» добробуту нації, оскільки кінцева мета більшості людей не бути багатими, а бути щасливими та здоровими [2]. Це означає, що саме розвиток соціальної сфери стає ключовим показником якісних трансформацій економічної системи ринкового типу, мірилом рівня життя населення, втіленням найкращих практик розвитку країн світу.

Усе частіше в літературі зустрічається термін «соціальна держава», під якою розуміють державу, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, а її політика спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини. Така держава є закономірним продуктом еволюції громадянського суспільства і за змістом характеризується соціальною відповідальністю держави. Соціальна відповідальність держави повинна базуватись на визначенні та конкретизації обов'язків держави і її інститутів щодо встановлення «правил гри», тобто прийняття, а найголовніше, виконання законів, нормативних та правових документів, які спрямовані та забезпечують збереження, ефективне використання всіх ресурсів, додержання і реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів, створення умов і можливостей формування та накопичення людського і соціального капіталу тощо [18, с. 117]. Високий рівень соціальної відповідальності держави виражається, на наше переконання, в тому, що органи державної влади та держава в цілому беруть на себе більшу відповідальність, аніж покладають на громадян.

Отже, соціалізація все більше зачіпає державу та її функції, стає важливою умовою загальної соціалізації економіки. Така переорієнтація держави в розвинених країнах усе менше схожа на тактичні кроки, все більше нагадує довгострокову стратегію побудови високорозвиненої економіки ринкового типу соціального спрямування. Разом з тим потрібно розуміти, що соціальна функція економіки — це не навантаження на економіку, а її органічна складова, один із найважливіших внутрішніх ресурсів і стимуляторів економічного розвитку. Без реалізації цієї функції вже в середньостроковому періоді економіка втрачає здатність не тільки до підвищення своєї ефективності, а й до простого відтворювання. Застій призводить до того, що не прагнення до підвищення ефективності виробництва, а соціальні проблеми, необхідність зупинити деградацію соціальної сфери, стає чинником, передумовою і метою економічних перетворень.

В Україні відбувається становлення процесів соціалізації держави. В цьому розумінні парадоксальною є наявність суперечності між бажанням зменшити роль держави в економіці (за даними Державної служби статис-

тики України, у першому півріччі 2020 р. частка державного сектору становила 11,5 %, питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектору — 4,2 %, питома вага чистого доходу від реалізації продукції — 9,8 % [17]) та необхідністю розвитку і утвердження соціальної держави. Недовіра до представників державної влади, недооцінка її ролі в соціально-орієнтованій економіці, відсутність відпрацьованих економічних, а не адміністративних механізмів регулювання економіки, зрощення влади і бізнесу, корупція та значна роль «зовнішніх факторів впливу» на розробку та реалізацію економічної політики стають вагомими перепонами на шляху побудови держави, яка керується суспільними цінностями.

Низький рівень суспільного добробуту в Україні засвідчено місцем України у рейтингах: 92 місце у 2020 р. із 167 країн світу у Світовому рейтингу добробуту, 74 місце у 2020 р. із 189 країн світу за Індексом людського розвитку (рис. 1, табл. 1) та 123 місце у 2020 р. із 156 країн світу за Індексом щастя [24].

Як бачимо із рис. 1, у цілому спостерігається позитивна динаміка щодо місця України в інтегральному рейтингу оцінки рівня людського розвитку. Однак дані табл. 1. свідчать, що Україна має значно нижчий показник від середнього серед країн Європи та Центральної Азії: якщо за рівнем освіти в країні досить високе значення, то ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності значно погіршує позицію України у даному рейтингу.

На наш погляд, варто здійснити детальніший аналіз тривалості життя в Україні, оскільки цей показник є похідним від стану сфери охорони здоров'я в країні, екологічної ситуації тощо. Як демонструють дані рис. 2, середня тривалість життя за останні майже два десятиліття з кожним роком зростає: проти 2002 р. середня тривалість життя зросла на 3,69 року, серед жінок зростання відбулось на 2,85 року, серед чоловіків — на 4,22 року. Незважаючи на зростання середньої тривалості життя чоловіків, такий показник більше як на 10 років нижчий порівняно з жінками. Існують різні точки зору, що обґрунтовують причини цього явища, більшість із них виходять із різних реакцій чоловіків та жінок на стресові ситуації, відмінностях у ставленні до процесу стеження за станом здоров'я, схильність до шкідливих звичок та ін.

Хоч динаміка середньої тривалості життя населення України є позитивною, варто зазначити, що згідно з результатами дослідження *Global Burden of Disease Study 2019*, які полягають у визначенні для кожної країни так званої очікуваної тривалості здорового життя (*Healthy life expectancy, HALE* — показник років життя, проведених у доброму здоров'ї), в Україні цей показник у 2019 р. становив 61,7 року, що менше за середнє світове значення, яке становить 63,5 роки. Для порівняння: у Білорусі показник HALE — 65,0, у Польщі — 68,0, у Чехії — 68,5, у Франції — 71,2, у Німеч-

чині — 69,5, в Італії — 71,0, в Іспанії — 71,3, у Великій Британії — 68,9, у Японії — 73,3, у Сингапурі — 73,9, у США — 65,2 року [11].

Реалізація соціальних функцій держави, на нашу думку, може бути оцінена, проаналізувавши видатки державного бюджету на соціальну сферу, соціальні захист та забезпечення, адже саме ці статті витрат державного бюджету спрямовані на людський розвиток (табл. 2).

Як демонструють наведені дані, за останнє десятиріччя найбільша питома вага бюджетних видатків спрямовується на соціальний захист та со-

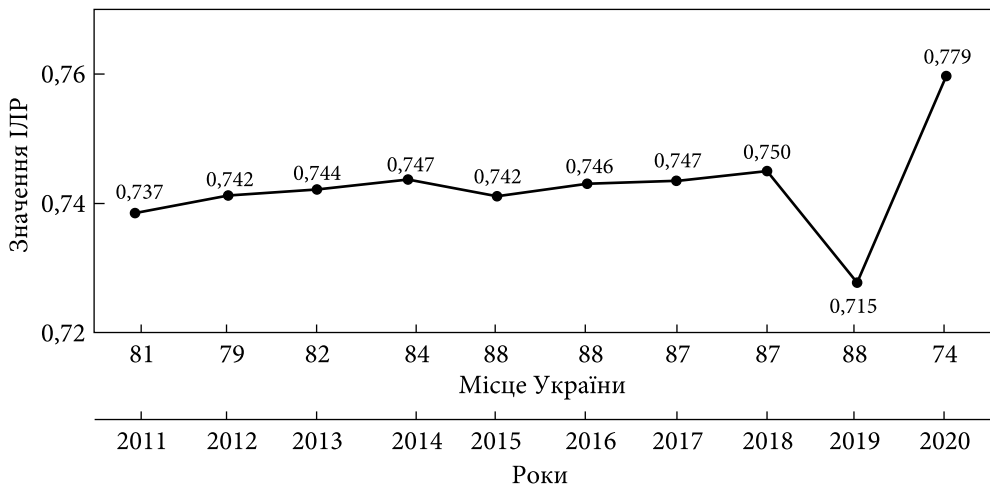

Рис. 1. Динаміка Індексу людського розвитку у 2011—2020 рр. [15]

Таблиця 1. Індекс людського розвитку в деяких країнах Європи та Центральної Азії, 2019 р.

Місце в рейтингу	Країна	Значення індексу	Очікувана тривалість життя, років	Очікувана кількість років навчання	ВНД на душу населення (за ПКС, тис. дол.)
36	Польща	0,855	77,6	16,4	24,117
49	Російська Федерація	0,804	70,3	15,0	23,286
52	Білорусь	0,796	71,5	15,7	15,629
70	Грузія	0,769	75,0	13,9	8,856
71	Туреччина	0,767	75,5	14,6	18,705
84	Вірменія	0,743	74,9	12,7	8,189
88	Україна	0,715	71,1	15,3	7,361
107	Молдова	0,699	71,1	11,8	5,026
—	Європа, Центральна Азія	0,756	72,6	13,9	12,862

Джерело: складено авторами на основі [15].

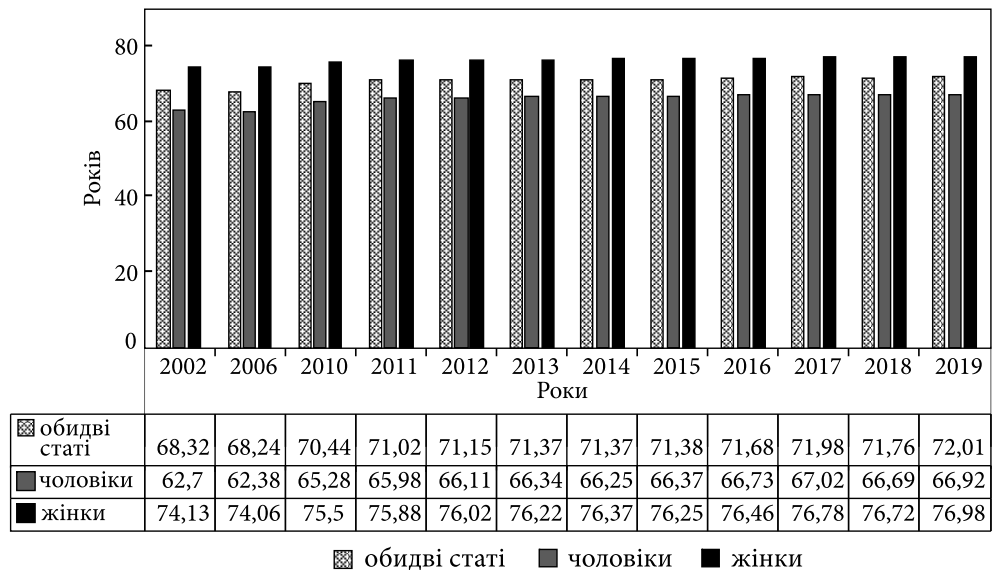

Рис. 2. Динаміка середньої тривалості життя в Україні за статтю у 2002—2019 рр.
 Джерело: побудовано авторами на основі [11].

Таблиця 2. Видатки зведеного бюджету України на людський розвиток за 2011—2019 рр.

Роки	Освіта		Охорона здоров'я		Духовний та фізичний розвиток		Соціальний захист та соціальне забезпечення	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
2011	86,2	20,7	48,9	11,7	10,8	2,6	105,4	25,3
2012	101,6	20,6	58,5	11,9	13,6	2,8	125,3	25,4
2013	105,5	20,9	61,6	12,2	13,7	2,7	145,1	28,7
2014	100,1	19,1	57,2	10,9	13,9	2,6	138,0	26,4
2015	114,2	16,8	71,0	10,4	16,2	2,4	176,3	25,9
2016	129,4	15,5	75,5	9,0	16,9	2,0	258,3	30,9
2017	177,9	16,8	102,4	9,7	24,3	2,3	285,8	27,0
2018	210,0	16,8	115,8	9,3	28,9	2,3	309,4	24,7
2019	238,7	17,3	128,3	9,3	31,5	2,2	321,7	23,4

Джерело: сформовано і розраховано авторами на основі даних [22].

ціальне забезпечення. Варто звернути увагу на те, що частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення коливається в різні роки від 23,4 % до 30,9 %. На наш погляд, це суттєва стаття витрат державного бюджету, натомість частка видатків на освіту за останні роки скоротилась

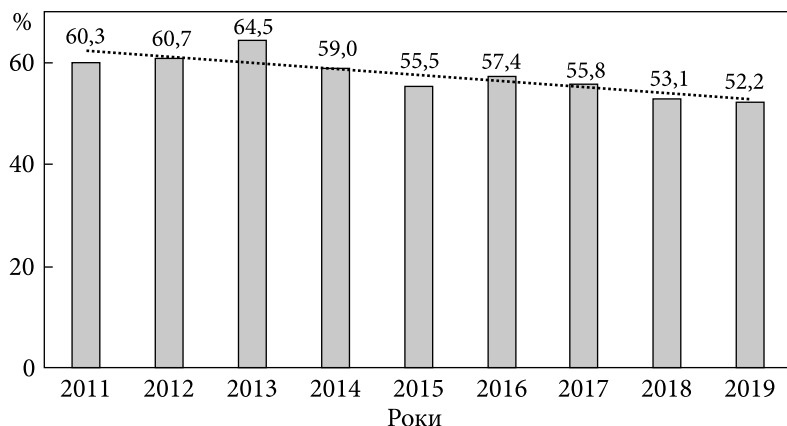

Рис. 3. Коефіцієнт соціалізації поточних видатків бюджету в Україні у 2011—2019 роках, %

Джерело: розраховано та побудовано авторами самостійно на основі [22].

до 16—17 %, а частка витрат на охорону здоров'я — менше 10 %, на духовний розвиток — 2,2 %.

Оцінка соціальної спрямованості державного бюджету щодо використання фінансових ресурсів може бути здійснена в тому числі за рахунок коефіцієнта соціалізації видатків, який становить собою відношення видатків на виконання соціальних функцій держави до загального обсягу видатків. До видатків на виконання соціальних функцій держави прямо або опосередковано відносяться саме видатки на охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення. Рис. 3 демонструє, що рівень соціалізації державного бюджету в Україні зменшується упродовж 2011—2019 років, значення коефіцієнта знизилось на 8,1 в.п.

Вартий уваги той факт, що незважаючи на значне фінансування сфери соціального захисту та соціального забезпечення, рівень життя в країні не зростає, а рівень бідності осіб, що потребують соціального захисту, щороку лише поглиблюється. Це обумовлено тим, що хоч коефіцієнт соціалізації державних видатків досить значний (52,2 % у 2019 р.), а соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти складають третину (32 % у 2019 р.) всіх доходів домогосподарств [17], такий рівень фінансування є недостатнім. Останнє підтверджує той факт, що частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць нижчими від фактичного прожиткового мінімуму є достатньо високою, та складала: 51,9 % у 2015 р., 51,1 % у 2016, 34,9 %, 27,6 % та 23,1 % відповідно у 2017, 2018 та 2019 роках [17]. Виходячи з цього, на наш погляд, для підвищення ефективності використання коштів державного бюджету потрібно переглянути структуру його видатків у напрямку збільшення фінансування на освіту та

охорону здоров'я, адже це сприятиме покращенню умов людського розвитку, без чого неможливо підвищити якість життя населення країни.

Отже, як підтверджує вітчизняна практика, значне фінансування соціальної сфери не є достатнім для підвищення рівня добробуту населення країни, соціальна функція держави не зводиться лише до фінансування соціальної сфери. Очевидно, що потрібно виробити механізм побудови соціальної держави, який би передбачав досягнення цієї мети шляхом використання різноманітних методів та інструментів на адміністративному, інституційному, економічному та інших рівнях.

Сучасний бізнес також усе частіше звертається до соціальних аспектів життєдіяльності суспільства. Світова практика демонструє поступову відмову від прибутку як головної цілі підприємства та організацію своєї діяльності на основі множинності цілей. Так, наприклад, у 2019 р. керівники *Apple, Boeing, FedEx, General Motors* та ще понад 170 глобальних корпорацій з мережі *Business Roundtable*, сукупний дохід яких перевищує 7 трлн дол., зробили заяву, що прибуток більше не є кінцевою метою їх діяльності [25]. Основними аспектами, на які наставляє бізнес свої зусилля, стають: частка на ринку, репутація та статус, перемога в конкурентній боротьбі, а також задоволення потреб стейкхолдерів — працівників, споживачів, постачальників ресурсів тощо. Фактично це означає, що спосіб досягнення цілей стає метою. Така переорієнтація, з одного боку, може бути сприйнята як певний суспільний «примус», необхідність, тобто відповідь на вимоги часу. Те, що бізнес стає більш «керований цінностями», є певною мірою результатом достатньо великої практики його безвідповідальності та нехтування економічними законами, надмірної експлуатації природи та найманих працівників. З іншого ж боку, поєднання у бізнесі комерційних та суспільних цілей безперечно є продуктом трансформації суспільства, економічних відносин та продуктивних сил.

Тенденцію до соціалізації бізнесу підтверджують такі аспекти економічного буття, як соціальна відповідальність бізнесу та поява нового виду підприємництва — соціального. Соціальна відповідальність бізнесу стає філософією довгострокового розвитку капіталізму і включає етичну поведінку стосовно власного персоналу й етичну, відповідальну поведінку стосовно зовнішнього середовища — добросовісну сплату податків, охорону довкілля, знаходження «точок дотику» у взаєминах із державою, благодійну діяльність тощо.

Інструментарій соціальної відповідальності бізнесу великий — від корпоративного управління та розширення участі акціонерів у цьому процесі, реалізації соціально-відповідальних програм та маркетингу, добродійності до соціальної звітності та соціального підприємництва. На наше переконання, на практиці основні форми реалізації соціальної відповідальності бізнесу полягають у гарантуванні для працівників безпечних ро-

бочих місць; належним рівнем заробітної плати, який надавав би можливості простого та розширеного відтворення робочої сили (що є необхідною умовою зростання рівня людського капіталу в країні); забезпеченні умов кар'єрного зростання, розробці преміальної системи та інших методів матеріального та морального заохочення тощо.

Так, великі корпорації щорічно публікують соціальні звіти про свою діяльність, направлену на виконання певних поставлених соціальних місій, досягнення суспільного добробуту та оптимальної взаємодії із навколишнім середовищем. У світі розроблено низку стандартів такої звітності, а найбільш популярним та визнаним із них є *Global Reporting Initiative Sustainability Reporting Guidelines (GRI)* — стандарт звітності у сфері сталого розвитку, який охоплює економічну, екологічну та соціальну результативність організації. Сьогодні в розвинених країнах нефінансову звітність за стандартами *GRI* надають вже більше 4000 компаній, які є представниками великого і малого бізнесу. Варто зазначити, що незважаючи на посилення соціальної відповідальності бізнесу, в світі катастрофічно зростає нерівність в усіх її проявах та на всіх рівнях. Це ж стосується і корпорацій, які збільшують розрив у заробітній платі між верхньою та середньою ланками найманих працівників, що в глобальному вимірі стає головною причиною розмивання середнього класу, котрий традиційно був запорукою стабільності та основ громадянського суспільства.

В Україні підготовка нефінансових звітів залишається виключно прерогативою великих компаній та представництв міжнародних корпорацій, частка яких є досить мізерною, це 15 українських підприємств у 2016 році [8]. Показовим прикладом у процесі формування засад корпоративної соціальної відповідальності в Україні є досвід ПрАТ «Укргідроенерго» — компанії, єдиним акціонером якої є держава, і яка покликана забезпечити енергетичну безпеку, енергоефективність і конкурентоспроможність своїх підприємств і економіки країни. Стратегія корпоративної соціальної відповідальності ПрАТ «Укргідроенерго» спрямована на добровільну інтеграцію соціальних та екологічних аспектів у виробничо-економічну діяльність підприємства і їх реалізацію у взаємодії із зацікавленими сторонами. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу «Укргідроенерго» має на меті покращення соціальної екосистеми у місцях присутності компанії. Як зазначено в Стратегії корпоративної соціальної відповідальності цієї компанії, її реалізація сприяє: збільшенню внеску «Укргідроенерго» в сталий розвиток у соціальній, економічній та екологічній сферах; зміцненню корпоративної культури; забезпеченню прозорості діяльності та поширенню корпоративної соціальної відповідальності в державному секторі економіки [23].

Основними стримуючими факторами у поширенні принципів соціальної відповідальності бізнесу в Україні, на наше переконання, є: відсутність

цілісної, системної концепції поширення соціальної відповідальності із конкретними механізмами їх реалізації; неготовність бізнесу до налагодження діалогу із суспільством та участі в житті громади, небажання бути її частиною та брати на себе роль спонсорів та благодійників через правовий нігілізм і деформовану правову свідомість, направлену на прагнення обійти законодавчу базу та ухилитися від відповідальності за її недотримання; незрілість підприємницької культури, відсутність відповідного досвіду та нерозвиненість практики взаємодії бізнесу із державою, яка не є стороннім спостерігачем або конкурентом, а виступає цивілізованим партнером тощо.

Соціальне підприємництво — це відносно молодий «інструмент бізнесу», вид діяльності, основою якої є створення соціальних цінностей в напрямку розв'язання соціальних викликів суспільства. На відміну від традиційного, соціальне підприємництво завжди має інноваційний характер, пов'язаний із тим, що соціальні підприємці намагаються вирішувати соціальні проблеми нестандартними шляхами. Г. Діз, директор центру розвитку соціального підприємництва Дюкського університету в США, зазначає, що поступово суспільство стало розв'язувати низку соціальних проблем підприємницькими методами, поєднавши соціальну спрямованість із властивими для бізнесу дисципліною, рішучістю та інноваціями [26].

Як показують дослідження Г. Ю. Міщук та Р. Р. Пилипчук, лідерами за рівнем розвитку соціального підприємництва серед європейських країн є Велика Британія та Італія. Так, наприклад, значний вплив соціального підприємництва на економіку Великої Британії засвідчує той факт, що надходження в економіку від даного виду діяльності становлять близько 24 млрд фунтів, а вклад у зайнятість — близько 1 млн осіб [16, с. 159]. В Україні розвиток такої новітньої форми бізнесу, як соціальне підприємництво, характеризується повільними тенденціями. Ключові проблеми, що перешкоджають його активізації: відсутність нормативно-правової бази, недостатність фінансової та інституційної державної підтримки, нестача мотивації створення соціальних підприємств, низький рівень інформованості суспільства про значний позитивний потенціал соціальних підприємств у вирішенні соціальних проблем. Однак практика демонструє значні успіхи функціонування, хоч і незначної, кількості соціальних підприємств (пекарня «Горіховий дім», м. Львів — підприємство, яке веде діяльність у хлібопекарській галузі за рахунок залучення праці жінок без постійного місця проживання; благодійний магазин «Ласка», м. Київ — магазин одягу, який займається реалізацією вживаних речей від населення, а виручені кошти спрямовує на благодійні фонди та соціальні проекти; піцерія «*Pizza Veterano*», м. Київ — заклад громадського харчування, який працевлаштовує ветеранів та постраждалих від збройних конфліктів, а частину прибутку спрямовує на соціальні цілі тощо) [16, с. 162].

Ці підприємства не тільки демонструють свою фінансову спроможність, але й вирішують складні соціальні проблеми вітчизняного суспільства. Як бачимо, підприємництво соціалізується, з'являються нові пріоритети його діяльності, що відходять від традиційних канонів бізнесу та спрямовані на вирішення соціальних проблем суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Аналіз означених проявів соціалізації економічних суб'єктів в Україні довів, що рівень соціалізації держави та бізнесу є незначним. Це обумовлено тим, що:

- рівень суспільного добробуту є низьким та підтверджується місцем України у міжнародних рейтингах, які оцінюють соціальну направленість держави та її дії у забезпеченні соціальних цілей суспільства;
- соціальні видатки державного бюджету є недостатніми, коефіцієнт їх соціалізації упродовж останніх 10 років характеризується спадною тенденцією при низькому рівні життя населення;
- відсутні конкретні механізми поширення соціальної відповідальності бізнесу, який практично не має ні стимулів, ні досвіду успішної реалізації подібних проєктів;
- недостатніми є стимули з боку держави для розвитку соціального підприємництва та низькою є обізнаність суспільства щодо значного потенціалу такого прогресивного виду бізнесу у вирішенні соціально-економічних проблем.

У руслі вирішення означених проблем, доцільною, на наше переконання, буде згадка про концепцію створення «спільної цінності», базована на дослідженнях гарвардських економістів М. Портера та М. Крамера (2011 р.), яка полягає в тому, що успіх корпорацій та суспільний добробут взаємопов'язані. Бізнесу для успіху потрібні здорові та освічені працівники, а суспільству для процвітання — дохідні та висококонкурентні бізнеси, які створюють прибуток, податки та добробут. Саме механізмам партнерства держави та бізнесу в напрямку вирішення проблем їх соціалізації у вітчизняній економіці будуть присвячені наші подальші дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла І. С., Шевченко О. О. Соціальна відповідальність держави та бізнесу як передумова розвитку соціальної економіки. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2020. Т. 5. Вип. 1. С. 10—15. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18241/Bila_Cotsialna_vidpovidalnist_derzhavy_ta_biznesu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 28.12.2020).
2. Бутник О. О. Дослідження індексу щастя населення в контексті ефективного державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 22. С. 73—75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_22_18 (дата звернення: 29.12.2020).
3. Гець В. М. Соціалізація, соціальні інновації та соціальна взаємодія бізнесу й держави. *Український соціум*. 2020. № 3 (74). С. 9—23. <https://doi.org/10.15407/socium2020.03.009>

4. Головінов О. М. Соціально орієнтована ринкова економіка як модель соціальної держави. *Економіка та держава*. 2007. № 2. С. 10—12.
5. Гриценко А. А. Капіталізація и соціалізація економіки в ретроспективі и перспективі. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal> (дата звернення: 29.12.2020).
6. Гришкін В. О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи: монографія. Дніпро: Пороги, 2005. 498 с.
7. Гузь М. М. Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2012. Вип. 36. С. 66—74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2012_36_9 (дата звернення: 29.12.2020).
8. Деліні М. М. Соціальна звітність в оцінці соціально-економічної відповідальності підприємництва. *Інтелект XXI*. 2017. № 6. С. 41—45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int XXI_2017_6_10 (дата звернення: 28.12.2020).
9. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8d/2019_UN_Human_Development_Report.svg (дата звернення: 20.01.2021).
10. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика: монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 188 с.
11. Здорове життя в Україні найкоротше серед країн Європи: дослідження. URL: <https://t.me/korrespondentnet/18.10.2020> (дата звернення: 21.01.2021).
12. Кириленко В. І. Соціалізація національної економічної політики в сучасних умовах. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/9317>
13. Колот А. М. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку: монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. Київ: КНЕУ, 2010. 348 [4] с.
14. Кравченко Н. В. Соціалізація як фактор розвитку інноваційного потенціалу підприємства в умовах глобалізації. *Ефективна економіка*. 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4961> (дата звернення: 28.12.2020).
15. Місце незалежної України в індексах розвитку. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/24/infografika/suspilstvo/misce-nezalezhnoyi-ukrayiny-indeksax-rozvytku> (дата звернення: 20.01.2021).
16. Міщук Г. Ю., Пилипчук Р. Р. Соціальне підприємництво: критерії ідентифікації та проблеми розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2 (30). С. 152—165. <https://doi.org/10.15407/dse2017.02.152>
17. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.12.2020).
18. Панькова А. Д. Взаємодія суб'єктів соціальної відповідальності: концептуальні підходи та напрями забезпечення. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. С. 115—118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_2_25 (дата звернення: 28.12.2020).
19. Попадинець О. В. Соціалізація економіки як нова парадигма економічної теорії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. Вип. 49. С. 228—231. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetr_2015_49_46 (дата звернення: 28.12.2020).
20. Статистичний збірник Міністерства фінансів України «Бюджет України 2017». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення: 19.01.2021).
21. Статистичний щорічник України на 2019 р. / за ред. І. Є. Вернера. К., 2020. 459 с.
22. Стратегія корпоративної соціальної відповідальності ПрАТ «Укргідроенерго». URL: https://uhe.gov.ua/stalyu_rozvytok/korporativna-sotsialna-vidpovidalnist (дата звернення: 28.12.2020).
23. Україна в рейтингах: як змінювалися позиції країни за шість років. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/06/25/infografika/polityka/ukrayina-rejtynhax-yak-zminyuvalysya-pozyciyi-krayiny-shist-rokiv> (дата звернення: 28.12.2020).

24. Шакоотько Є. Етичний бізнес глобальних корпорацій. *Економічна правда*. 2019. 22 жовт. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2019/10/22/652792/> (дата звернення: 28.12.2020).
25. Dees J. G. The Meaning of «Social Entrepreneurship». URL: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf (дата звернення: 28.12.2020).

REFERENCES

1. Bila, I. S., & Shevchenko, O. O. (2020). *Sotsial'na vidpovidal'nist' derzhavy ta biznesu yak peredumova rozvytku sotsial'noyi ekonomiky* [Social responsibility of the state and business as a prerequisite for the development of the social economy]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky - Scientific Papers NaUKMA. Economics*, 1 (V), 10-15. Retrieved from http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18241/Bila_Cotsialna_vidpovidalnist_derzhavy_ta_biznesu.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
2. Butnyk, O. O. (2017). *Doslidzhennya indeksu shchastya naseleння v konteksti efektyvnoho derzhavnogo upravlinnya* [Research of the population happiness index in the context of effective public administration]. *Investyciyi: praktyka ta dosvid*, 22, 71-75. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_22_18 [in Ukrainian].
3. Heiets, V. M. (2020). *Sotsializatsiya, sotsial'ni innovatsiyi ta sotsial'na vzayemodiya biznesu y derzhavy* [Socialization, social innovations and social interaction of business and the state]. *Ukrains'kij socium*, 3 (74), 9-23. <https://doi.org/10.15407/socium2020.03.009> [in Ukrainian].
4. Golovinov, O. M. (2007). *Social'no orientvana rynkova ekonomika yak model' social'noyi derzhavy* [Socially oriented market economy as a model of the welfare state]. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 10-12 [in Ukrainian].
5. Gritsenko, A. A. (2009). *Kapitalizatsiya i sotsializatsiya ekonomiki v retrospektive i perspective* [Capitalization and socialization of the economy in retrospect and perspective]. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/portal> [in Russian].
6. Grychkin, V. O. (2005). *Sotsializatsiya ekonomiky Ukrayiny: teoriya, metodologiya, perspektyvy: monografiya* [Socialization of Ukraine's economy: theory, methodology, perspectives: monograph]. Dnipro: Porohy [in Ukrainian].
7. Gyz, M. M. (2012). *Analiz pokaznikiv ekonomichnogo ta suspil'nogo dobrobutu naseleńnya* [Analysis of indicators of economic and social welfare of the population]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koyi systemy Ukrayiny*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2012_36_9 [in Ukrainian].
8. Delini, M. M. (2017). *Social'na zvitnist' v otsinci social'no-ekonomichnoyi vidpovidal'nosti pidpryyemnyctva* [Social reporting in the assessment of socio-economic responsibility of entrepreneurship]. *Intelekt XXI*, 6, 41-45. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2017_6_10 [in Ukrainian].
9. Dopovid' pro stan lyuds'kogo rozvytku za 2019 rik [Report on the state of human development for 2019]. (2019). *wikimedia.org*. Retrieved from https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8d/2019_UN_Human_Development_Report.svg [in Ukrainian].
10. Zajcev, U. K. (2012). *Sotsializatsiya ekonomiky Ukrayiny ta systemna transformatsiya suspilstva: metodologiya i praktyka: monografiya* [Socialization of the economy of Ukraine and systemic transformation of society: methodology and practice: monograph]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
11. Zdorove zhyttya v Ukrayini naykorotche sered krayin Yevropy - doslidzhennya [Healthy living in Ukraine is the shortest among European countries - research]. (2020). *Correspondent.net* Retrieved from <https://t.me/korrespondentnet/18.10.2020> [in Ukrainian].

12. Kyrylenko, V. I. (2010). *Sotsializatsiya nacional'noyi ekonomichnoyi polityky v suchasnykh umovakh* [Socialization of national economic policy in modern conditions]. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/9317> [in Ukrainian].
13. Kolot, A. M. (2010). *Sotsializatsiya vidnosyn u sferi praci v konteksti stiykogo rozvytku: monografiya* [Socialization of labor relations in the context of sustainable development: monograph]. KNEU [in Ukrainian].
14. Kravchenko, N. V. (2016). *Sotsializatsiya yak factor rozvytku innovatsiynogo potencialu pidpryyemstva v umovakh globalizatsiyi* [Socialization as a factor in the development of innovative potential of the enterprise in the context of globalization]. *Efektivna ekonomika*, 5. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4961> [in Ukrainian].
15. Misce nezaleznoyi Ukrainy v indeksah rozvytku [The place of independent Ukraine in development indices]. (2020). *slovoidilo.ua*. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/24/infografika/suspilstvo/misce-nezaleznoyi-ukrainy-indeksah-rozvytku> [in Ukrainian].
16. Mischuk, G. U., & Pylpchuk, R. R. (2017). *Sotsial'ne pidpryyemnytstvo: kryteriyi identyfikatsiyi ta problemy rozvytku* [Social entrepreneurship: identification criteria and development problems]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika -Demography and Social Economy*, 2(30), 152-165. <https://doi.org/10.15407/dse2017.02.152> [in Ukrainian].
17. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine] (2020). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
18. Pan'kova, A. D. (2014). *Vzayemodiya sub'yektiv sotsial'noyi vidpovidal'nosti: kontseptual'ni pidkhody ta napryamy zabezpechennya* [Interaction of subjects of social responsibility: conceptual approaches and directions of providing]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy*, 2, 115-118. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_2_25 [in Ukrainian].
19. Popadynets', O. V. (2015). *Sotsializatsiya ekonomiky yak nova paradyhma ekonomichnoyi teorii* [Socialization of the economy as a new paradigm of economic theory]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti - Bulletin of Transport Economics and Industry*, 49, 228-231. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2015_49_46 [in Ukrainian].
20. Statystychnyy zbirnyk Ministerstva finansiv Ukrainy «Byudzhet Ukrainy 2017» [Statistical collection of the Ministry of Finance of Ukraine «Budget of Ukraine 2017»] (2018). *mof.gov.ua*. Retrieved from <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> [in Ukrainian].
21. Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy na 2019 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2019]. (2020). State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
22. Stratehiya korporativnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti PrAT «Ukrhydroenerho» [Corporate Social Responsibility Strategy of PJSC Ukrhydroenergo] (2020). Retrieved from https://uhe.gov.ua/stalyy_rozvytok/korporativna-sotsialna-vidpovidalnist [in Ukrainian].
23. Ukrainyina v reytnykhakh: yak zminyvalysya pozytsiyi krayiny za shist' rokiv [Ukraine in the rankings: how the country's position has changed in six years]. (2020). Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2020/06/25/infografika/polityka/ukrayina-rejtnykh-yak-zminyvalysya-pozyciyi-krayiny-shist-rokiv> [in Ukrainian].
24. Shakot'ko, Y. E. (2019). *Etychnyy biznes hlobal'nykh korporatsiy* [Ethical business of global corporations]. *Ekonomichna pravda - Economic truth*, 22.10. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2019/10/22/652792/> [in Ukrainian].
25. Dees, J. G. (2020). *Znachennya ponyattya «sotsial'ne pidpryyemnytstvo»* [The Meaning of «Social Entrepreneurship»]. Retrieved from http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf

Стаття надійшла до редакції журналу 10.01.2021

I. S. Bila, PhD (Economics), Assoc. Prof. of the Department of Economic Theory
National University of Kyiv Mohyla Academy
04655, Ukraine, Kyiv, H. Skovoroda Str., 2
E-mail: i.bila@ukma.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2000-6198

V. V. Sandugey, PhD (Economics), Assoc. Prof. of the Department of Educational Economics
National Pedagogical Dragomanov University
01054, Ukraine, Kyiv, M. Pirogov Str., 9
E-mail: Vv_sandugei@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9979-5119

SOCIALIZATION OF ECONOMIC SUBJECTS AS A CONDITION FOR THE REALIZATION OF SOCIAL GOALS OF SOCIETY

Socialization of the economy is a process that, on the one hand, involves the subordination of economic processes to the interests of man himself, redistribution of production results, improving working and living conditions in the direction of social goals, and, on the other hand, aimed at assimilating and using social norms, values, patterns of behavior and interaction with society in order to ensure normal functioning. The authors of the article are convinced that the socialization of economic entities is an objective process of development of a market-type economic system and a way to solve its problems. The market transformation of Ukraine's economy has led to a number of negative consequences in the socio-economic life of the country, which necessitates finding mechanisms for optimal participation of economic entities in the implementation of social goals of society. The purpose of the article is to identify the main manifestations of socialization of the state and business in the modern economy in order to determine the level of their socialization in Ukraine in the direction of realization of social goals of society. The novelty of the article is the further development of the separation of manifestations of socialization of economic entities, which allowed to assess the level of socialization of the state and business in Ukraine as insufficient to realize their potential in achieving social goals of society. Research methods: scientific abstraction, analysis, scientific generalization, dialectical logic, deductive method. According to the authors, the main manifestations of socialization of the state are the development of its social responsibility and socialization of the budget, while the socialization of business is confirmed by such aspects of economic life as its social responsibility and the emergence of social entrepreneurship. The analysis of the mentioned manifestations of socialization of economic entities in Ukraine allowed to state that the level of socialization of the state and business is insignificant. The latter is due to the fact that: the level of public welfare is low and is confirmed by Ukraine's place in international rankings; social expenditures of the state budget are insufficient, the coefficient of their socialization is characterized by a declining trend with low living standards; there are no specific mechanisms for spreading social responsibility of business, which has almost no interest, no incentives, no experience of successful implementation of winning projects; incentives on the part of the state for the development of social entrepreneurship are insufficient and public awareness of its importance in solving socio-economic problems is low.

Keywords: socialization of economy, state, social state, business, social responsibility of business, socialization of expenses, social entrepreneurship, social economy.